

Kongens Borge

– nye undersøgelser ved Fyrkat

AF NIELS HAUE, ANDRES DOBAT, MOESGÅRD MUSEUM OG
ESBEN SCHLOSSER MOURITSEN, MOESGÅRD MUSEUM

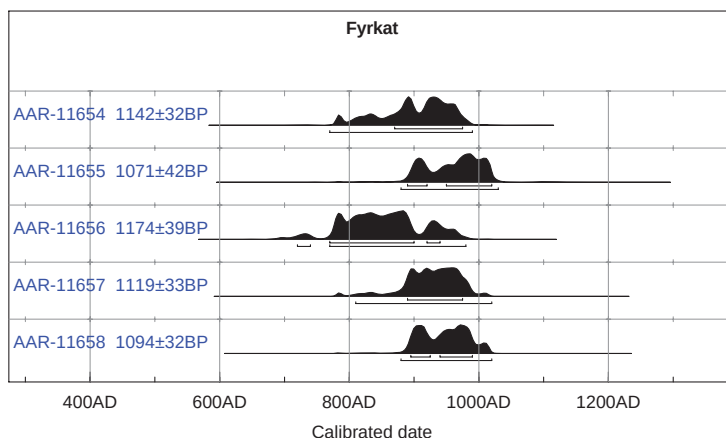

Når museets arkæologer rykker ud til en lokalitet, sker det oftest forud for en byggemodning, en projektering af et vejforløb eller efter henvendelser fra borgere, som har påtruffet arkæologiske fund. Kun sjældent bestemmer arkæologerne selv, hvilke fund som skal belyses. I 2007 indgik museet dog i et forskningsprojekt i samarbejde med Vesthimmerlands Museum, Vestsjællands Museum, Nationalmuseet og Moesgård Museum om nye undersøgelser ved vikingetidens ringborge, de såkaldte trelleborge. Projektet "Kongens Borge" er finansieret af Dronning Margrethe II's Arkæologiske Fond og Augustinus Fonden.

Den første ringborg blev erkendt og undersøgt ved Trelleborg på Vestsjælland. Siden fulgte undersøgelserne af Aggersborg ved Limfjorden, Fyrkat ved Hobro og til dels Nonnebakken ved Odense. Siden afslutningen af udgravningerne ved Fyrkat i 1963 er der kun lavet mindre undersøgelser ved ringborgene. På grundlag af dendrokronologiske dateringer kan tidspunktet for etableringen af Trelleborg og

Søgegrøfter udlagt ved Fyrkat. Med blå er det formodede forløb af den påviste kanal markeret.

Grafisk fremstilling af resultaterne fra ^{14}C analyserne ved Center for AMS ^{14}C Datering ved Institut for Fysik og Astronomi, Aarhus Universitet. Sammenholdt med materialets mulige egen-alder kan resultaterne således forenes med det formodede tidspunkt for konstruktionen af borgen omkring 980.

Fyrkat stedfæstes til lige omkring år 980. Borgene er karakteriseret ved en ydre ringvold med tilhørende grøft, en portåbning i hvert verdenshjørne og et indre gadenet udløbende fra hver åbning, og som krydser hinanden i borgens centrum. På indersiden af ringvolden ses et omløbende vejforløb. Borgens indre er inddelt i kvadratiske karreer, der indeholder fire langhuse ordnet som en fir-længet gård. Trods størrelsesforskelle borgene imellem, vidner deres ensartede struktur og den strenge geometriske opbygning om den samme byggherre: Kong Harald Blåtand.

Det står klart, at det var en velorganiseret centralmagt, som stod bag trelleborgenes opførelse som militære magtcentre omkring år 980. Borgene spillede en afgørende rolle i denne historiske begivenhed, der er refereret til på Jellingstenen som en "samling af riget". Som kongelige borge tjente de formentlig til opretholdelse af den centrale kontrol over de forskellige dele af riget, og de må have haft en særlig betydning i sammenhæng med konflikter såvel indenfor som udenfor rigets grænser. Dermed må borgene ses som en del af den langvarige proces, som senere skulle føre til dannelsen af den danske stat.

Vikingeborgene spillede en afgørende rolle i kampene om magten i slutningen af 900-tallet. Såvel forsvar som krigsførelse var i denne periode afhængig af skibe, men det er stadig uklart, hvorvidt og på hvilken måde borgene relaterede sig til datidens militære sømagt. Det er dette forhold mellem borg og skibsfart, som fremstår som et centralt spørgsmål i forskningsprojektet "Kongens Borge". Projektet søger således bl.a. at belyse, om der var skibsværfter tilknyttet borgene eller deres nærmeste omgivelser samt, hvilken betydning den maritime tilknytning havde for borgenes funktion og organisation?

I sensommeren 2007 påbegyndtes de indledende undersøgelser ved Fyrkat. En række søgegrøfter blev anlagt nord for borgen på arealet ned mod Onsild Å, men trods gode bevaringsforhold fremkom der ingen trægenstande. På arealet nord for åen afslørede en række boreprøver, at tørvne i dette område var helt "sammenbrændt". Træ kræver et vådt miljø i f.eks. intakte tørvelag for at kunne bevares i godt 1000 år. Den intensive dræning havde med andre ord ødelagt tørve-

Knivblad og to mejsellignende redskaber, som blev fundet under de systematiske metal-detektorafsøgninger lige uden for borgens østlige port.

strukturen og de eventuelle organiske fund. I stedet blev det videre arbejde koncentreret i området øst for borgen. Flere nord-syd gående søgegrøfter blev udlagt, og allerede i den første grøft var der gevinst: bevaret træ. De fundne træstykker bestod af grene med hugspor og hugspåner af eg. Ikke i massive mængder som kunne indicere et flittigt brugt skibsværft, men fundene beviste dog, at bevaringsforholdene i de intakte tørvelag var til stede. Fundene fremkom i en øst-vest gående nedgravning, som kunne følges over en strækning på ca. 350 meter. Nedgravningen var 50-70 cm dyb og 5-6 meter bred. De fundne genstande besvarede som nævnt spørgsmålet om bevaringsforholdene, men de afledte også en række nye spørgsmål. Skulle fundene relateres til reparation af skibe, de mange trækonstruktioner på selve borgen eller til den historiske mølleaktivitet ved Fyrkat? En del af svaret kom få dage før jul. Resultatet af de indsendte træprøver til kulstof-14 datering viste nemlig samstemmende en datering til 900-tallet, med andre ord til borgens opførelse og brugstid. Svaret på de øvrige spørgsmål må afvente de planlagte undersøgelser i 2008. Her vil arbejdet være koncentreret om den fundne kanal. Hvilken funktion havde denne, og hvilken kobling ses mellem borg og kanal?

Sideløbende med anlæggelsen af søgegrøfter blev udvalgte områder afsøgt med metaldetektorer. Et evt. skibsværft ville nemlig ikke kun efterlade sig spor af træ, men tillige af jernnagler. Naglerne er meget karakteristiske og er opbygget ved to rombiske nitteplader. Med hjælp fra de flittige detektorfolk, som har deres virke i museets arbejdsområde, blev et større areal øst for borgen undersøgt. Normalt leder detektorfolkene efter fibler, mønter og andre rigdomme, som gennem årtier er blevet pløjet op fra deres oprindelige kontekst. Ved Fyrkat var det dog de mere beskedne jernfund, som havde museets interesse. En

Fyrkat set fra luften.

smuk efterårsdag i november blev et areal på størrelse med en fodboldbane afsøgt, og fundet af flere jernnagler og egentlige redskaber vidner om udøvelsen af håndværk på arealet mellem borgen og den påviste kanal.

Undersøgelserne i 2008 vil forhåbentlig give svar på mange af vore spørgsmål, men som altid vil nye udgravninger afføde nye problemstillinger. Den fulde forståelse af ringborgenes betydning og deres rolle i "samlingen af riget" vil således sandsynligvis fortsat blive debatteret om 30 år, men med projektet "Kongens Borge" kan nye brikker i det arkæologiske puslespil blive lagt.